

של טעם, שהרי התכתשות זו לפחות כבר נסתיימה.

אבל גם זה עוד אינו אלא אפסיקציה של כל ההסבר כולו. חלק חשוב שלו טמון, לעניות דעתי, דווקא בנקודה זו, שפרי העוז להציג עצמו כמי ש"גילה" רומאן שנשכח. וכיוון שהיחיד אשר לו מותר "לגלות" אצלנו ולו מותר לדרוך לשיכחה ולגנייה — לפחות בעיני עצמו — הוא מיסטר הייד, הרי שהיה במעשהו זה של עורך הסיפורה, משום Lese majeste (פגיעה במלכות).

כי אימרו את אשר תאמרו על דן מירון — בראייתו ותלמיד חכם גדול ומי שהסיפורת היא כאמת, בנפשו, בעת שמר הייד אינו משתלט עליו כליל — אפילו הגרועים שבאויביו מעולם לא העזו להאשימו בכך ש"גילה" מישהו, גילה באמת, כלומר העלה מישהו ראוי ובעל ערך מתהום הנשיה או מן הגניזה שהומן גנוז בה עד כי לא נודע עוד כי בא אל קירבה.

אמרת לא העלה, אבל לא דקתי פורתא. שהרי גילה-גם-גילה. כך גילה את אליהו טסלר וכמעט שגילה (שלמה גרודונסקי קדם לו בכך) את עזרא ווסמן, שני משוררים נכבדים שאני לא אשיב לו במטבע שלו ואומר עליהם שהם "גנסיים" בהשוואה לבני דורם או חוגם (שלא לומר לעומת פוגל). הוא גם היה בין הראשונים — וכך זכותו — שכתב דברים בספר על סיפוריהם של יותם ראובני ויצחק בניר (הגם שלא היה שום צורך דווקא להשוות את זה האחרון לטולסטוי דווקא, כפי שעשה בשיתח רדיו). והוא גם כתב (לא ראשון) על סיפרו של ירדיו הקרוב יעקב שבתאי, ויכרנו לברכה, זכרון דברים, ואף ובה וערך לדפוס את סיפרו האחרון של זה, סוף דבר, תוך שהוא בוחר — ביחד עם אלמנת הסופר, עדנה שבתאי — מבין כל הגירסות המונחות לפניו את זו והשנה היא, כאמור, 1955, שנה אחת לאחר גילוייהם של פוגל.

מה אומר ומה אירב, מגלה גדול לא היה דן מירון מימיו! בדרך כלל הסתפק בהחלט במקום שני או שלישי, ודומה — רצויימכל: אחרון; עמוס נטל חשד כבד כלפי החדש והמתחדש, ההווה והמתהווה, בייחוד כשחש בו סימנים של חיוניות עצמאית, כואת שאינה נוקפת לו ולפיכך מאיימת כביכול על מעמדו שלו, או, גרוע מזה, אם כבר היה בעיניו "תגלית" של אחרים אשר אך זה מקרוב באו, כך במקרהו של פוגל, אותו "גילה" — על אונסו, כמורמה — רק במחצית שנות השישים, וגם אז רק כבדרך אגב, תוך כדי עיון בגנסיים — זאת, אם להסתמך על הביבליוגראפיה של גנסיים, וכך בשעה שעקף את אורי צבי גרינברג וענגון משום שכבר היה בעיניו נחלתו של קורצווייל (וזה ידע יפהיפה לשמור על נחלתו) ואף הטעים את מי שראה בו מסיג גבול מנחת רועות, וכך במיקרו של הארון ראובני אשר עשרות שנים היו כתביו שזוכים למעצבה, בלתימגוליים, עד שנמצא סוף-סוף חצוף אחד ש"גילם" במקום קיברם, והנה — ראו זה פלא — לא יצאו שנתיים וכבר דן מירון אף הוא עומד לעיני ומצווה: חזי אפילו את שירי יהודה לייב טלר שעכשיו מייגמם תיגום מרשים ונאה כליכך מיידש לעברית, "גילה" לו בנימין הרושבוסקי, והוא אף מודה בכך.

אחרון אחרון חביב

והרי לך פארארוכס: מבקר, שעיקר עניינו בראשיתו: ראשיתו של כרדיצ'בסקי המבקר, "בראשית הדרך" (על סיפוריו הראשונים של גנסי), ניצני הרומאן העברי היידי במאה התשע-עשרה, "בראשית הרומאן העברי האק"טואלי", "נוסח-בראשית של פישקה החיגר מאת ש"י אברמוביץ", וכו' וכו', ובכך מבקר שעניינו גדול בליכך בראשיתו — מגיע לזירת הפעולה או הלהיגיה בעת שאחרון הקרואים כבר פרש (או נחלס) ממנה לביתו!

אבל הפארארוכס לא פארארוכס, בעצם, גם כאן קיימת למעשה שיטה שיושמה על-ידי מירון פעמים רבות, ובהצלחה לא-מבוטלת, עיקרה: אם אינך יכול או רוצה להיות ב"מגלים", אם מחמת שנפשוך אוננה סולדת מחברת. מקיצי נרדמים"

שמואל בוניס: "בקיסק" (רישום)

ואם מחמת זה שאינך מטיב לשמוע את החיים הפועמים מתחת לעפר או לאבק, ואף את אלה המתרגשים ברגע זה ממש לגנר עיניך — כי אז מטוב להמתין עד שהכל יאמר כל מה שהיה להם לומר. אריאז תוכל אתה לקום ולעשות בהם ובריביריהם שפטים.

אדרבה, ראו כיצד הוא פותח את ספריו ומאמרו. ראשית הוא עומד וכורך יחד לחבילה אחת כל מי שעסק איפעם בנושא שבו כוונתו לעסוק, אחר הוא מבריל ביניהם, עומד ושולף אותם כזה אחר זה, אחד לאחר, את המבקרים והד חוקרים, הרצונותים והמעיבים, מתחת לאבנים ומכל יתר המקומות שאליהם נמלטו כדי להיחבא בהם שם משבש עברתו, מגלה ושולף, שולף ומגלה את קלונם וקלקלתם ומיעוט הבנתם לעיני כל, ואין הוא מרפה מקורבנותיו עד שכתש אותם לגל עצמות. כך הוא — אני בוחר בדוגמות מיקריות — בעת שהוא כותב כי "הרברים על קיסמו" של הסיפור (מרים לברדיצ'בסקי) אופייניים ביותר, מושגי הקסם וההקסמה ממלאים תפקיד מרכזי כמעט בכל ההערות על מרים... וכפי שהזכר לא אחת, צופנת כניעה זו למאגיה של הסיפור סכנה לצלילות הדעת הביקורתית, ובגנייה לקו מבקרים אחרים בהשטוש ההבנתה או גם באיבוד יכולת ההבנתה (מה, הם השתגעו? — נ"ו) בין כוונתו של המחבר כסיפורו לבין ההישגים הממשיים שהשיג בו" (כיוון אורות, עמ' 60), וכך בעת שהוא קובע כי "ההנחות שהוב" או כאן, כפי שנתגבשו בחשיבתו הסיפורית של ביאליק, נעשו חלק של ההסכם הכללי של החשיבה הסיפורית העברית ברורות האחרונים" — עד שהגיע הוא, דן מירון, והחל "תוהה על מידת תפוקתו ועל רוח תחולתו" (בין חזון לאמת, עמ' 30), או בשעה שהוא מעריך כי "ביקורת מאפו הגיעה פעמים רבות אל סיפה של שאלה זו, שיש בה כדי להכריע בערכת מפעלו האמנותי של המחבר, אך לא עברה אותו" (שם, עמ' 31), או פוסק, ממרומי הקתדרה שלו, כי השתרשותן של "כלל המוסכמות הביקורתיות המקובלות עלינו בדבר מהותה וערכה האמנותי של המליצה" (כמו גם בדבר ררכי הבניין, האיפיון והצגת המציאות כסיפורת)... היא סימן לעצלנות המחשבה ולחוסר רגישות והבנה כלפי המורשה הסיפורית שלנו" (שם, עמ' 32), או בעת שהוא מרבר על "החירשות אחרים בהנחתן של ביקורת אברמוביץ על שתי שלוחותיה: העברית והיידיית, או בעת שהוא מציין, באותו הקשר, "מאמר חשוב במיוחד לענייננו, בהיותו לא רק מאמר ראשון על אברמוביץ שהוקדש כולו להשוואת נוסחים של יצירה מיצירותיו, אלא גם מאמר יחיד (עד היום) העוסק בהשוואת הנוסחים של פישקה החיגר — ספר הקבצנים".

אלא שכל המדמה במתימתו כי מחמאה לפנינו כאן למאמרו של ש. ניגר — אל יודרו במישפטו. שהרי דן מירון הוא כותב הדברים, ואכן, לא חולף זמן רב ומתברר כי המאמר החשוב במיוחד לענייננו, שהוא גם "מאמר

ראשון" מסוגו, אינו אלא "מאמר מעורב, שר"י דימניס רלים של מתודה מחקרית נבלעים בו בשיפעת כתיבה כוללנית, בסגנון עמוס השאלות ציוריות וחסר דיוק, ונטייה לכריקה שיטתית של החומר הטקסטואלי כנתינתו נתקלת בו כחוסר זהירות אופייני לביקורת עיתונאית" וגו'.

דומה שלשיאה הגיעה מיתודה ביקורתית מחקרית זו של "הכה את המגלה" בהקדמתו של מירון לסיפרו ארבע פנים בסיפורת העברית בת ימינו. שבפתח היכר שלו הוא כותב:

מבחינתה של הביקורת נתונים כל ארבעת היוצרים הנידונים בספר זה — במידות שונות, כמובן — במצב ביניים. ההערכה הביקורתית שהוקדשה ליצירתם עד כה לא חרגה, לרוב, מתחומי הריפרוף הרצונותי והפיליטוני המקומט והשיטתי".

ללמדך שלפעמים רוצה-גם-רוצה היה מבקרנו להיות גם הוא בין המגלים, ורק שלפעמים הוא קצת — איך לומר זאת? — מאחר את הרכבת. אבל אז — אוי למי שהקדימו.

הנה מוטלות גופותינו

ואכן, פתח רבים מספריו/מחקריו של מי שהוא, כאמור, חוקר נחשב מאוד בעיניי (גם כשנקודות אי-ההסכמה בינינו — הגיעה השעה לומר זאת גלויות — רבות לא-פחות, ואולי אף יותר, מנקודות ההסכמה, מה שעוד לא הפריעו מעולם לשני אנשים המכבדים את שירי רעהו לשתי פעולה ברוח יידיות, בתנאי שתנאים חשובים לשיח-יפה-פעולה כזה אכן מתקיימים); ובכך, זה וזה הוא האיש שבפתח רבים מספריו ומאמריו מוטלות — שורה ארוכה-ארוכה — גופותיהם המובטות של כל ה"עיתונאים", הרצונותים וה"פלטוניסטים", חסרי המיתודה ובעלי הרוימיניסטים, שבזי המאגיה וחסרי האיני סטרומנטים, כולל אלה שמשש — או לאווניים שכן שומעונו; — איברו את "צלילות הדעת הביקורתית" שלהם. המשותף לכולם שהקדימוהו או פשוט קרמו לו, וגם הם בתוסלב גמור, פשוט מתוך שנולדו כנראה לפני זמנם, והרי זה כשלעצמו חטא בליכופר הוא בעיניי כוון האורות והמענעים שלנו.

וזהו האיש המאשים כיום הזה את "מגליו" של פוגל, בני עמ' 22 עד 24 לחייהם (אז, כמובן), ב"דלות ידיעותיהם (או אולי גם היום — נ"ו) כסיפורת העברית ובמסורות הביקורתיות שלה". אכן, אפשר שאילו היה להם לבני תישחורת אלה ידיעה רבה יותר ב"מסורתיה הביקורתית" של הסיפור העברית, באמת לא היו מגלים את פוגל ועוד כמה מן הדומים לו, כולם שמות נישאים כיום על כל פה. כדרך שאפשר — הבה נדבר גלויות כהרגלנו — שאילו היו גם הם ביקאים אותן שנים, כדן מירון עצמו, בכל מיכמניהם של בתי-העלמין של ה"מסורות הביקורתיות" הללו, היו עצמותיהם הכתושות לאבק של בעליהן מתגלגלות גם לרגליהם שלם כדרך שהן מתגלגלות כיום — לעיתים

בצדק — לרגליו של בעל תיאוריית הרחיה, הסילוק והחיסול.

ולכסוף, עוד טענה אחת יש למיסטר הייד שלנו כלפי דויד פוגל, והיא שהיה מחוסר "עניין אמיתי בזולת האנושי ובהוויית המגוננת וה מסובכת".

אכן, אם "עניין אמיתי בזולת" מתבטא בדבור רים על "פרת שירתו" של משורר "גנסי" אשר מן הראוי לגמול עם יצירותיו, או עם מקצתן, את "חסר ההשכחה והגניזה" — מה טוב ש"עניין" כזה חסר היה לדויד פוגל, ציפור נדירה ורבת-יופי בנוף שירתנו העברית.

אבל מה אנחנו מדברים? האם באמת כלפי פוגל מכוונים דבריו של מירון? האם פוגל זה מעניין אותו, כחשבון שהוא עורך כאן עם כל "מגליו" ואולי גם עם כל החולקים עליו בתפיסות ביאליק וה"מודרניות" שלו ושל בני דורו, יותר משקליפת השום (או הבצל) אשר כירו מעניינת את הטבח? האין דן מירון עצמו יודע כי לא ב"גיליו" (משורר זה או אחר וסופר זה או אחר שכתבה) דובר אז, באותן שנות חמישים רחוקות, כי אם כרביזה, בהערכה-מחדש הכרחית, נחוזה, צורקת ולא צודקת, של כל המסורת הפיוטית-הסיפורית החיה, הערכה-מחדש שאף הוא עצמו הצטרף אליה כעבור זמן לא רב בטובים שבתי בוריו? ומה פשר החשבון המאוחר שמר הייד (עיני הנטש בשמו העברי) בא לערוך כיום הזה, באיחור של רבע-מאה שנה, עם המבקר ושומר הסיפור הנפלא שלמה גרודונסקי, שלא קם כמותו בינינו מאז ועד עצם היום הזה?

וגם זה: מיהו בכלל אותו עיני הנטש? ואת מי ומה נטש, אם נטש?

ואת מי ומה לא נטש נמרוד גיבור הצייר? על כל אלה — כמו שאומרת נעמי שמר — ברשימה הבאה.

מכתב לעורך

שתי עמדות

צר לי ששני הסוקרים שסקרו בעיתונכם את ועידת אגודת הסופרים לפני מספר שבועות ואת רבי-השיח שנתקיים בה לא מצאו לנכון לדווח נאמנה על שתי העמדות שבאו לידי ביטוי שם. מצד אחד, הרגיש מנחם פרי את חשיבות מנגנון ההפצה של הסיפורת וה"עיבור" דעת-הקהל סביב בה — מתוך הסתמכות הן על גישה ממגוננת מסויימת והן על "תורת הקבלה", הקליטה, על-ידי הקהל; ועמדתו זו וכתה אצלכם לסיקור נרחב. אולם דעתי לא פרי ותשובתי לא שאלותיו של משה בן-שאל בנינו לא היו בגדר העמדה היחידה בוויכוח. כותב שורות אלו הציג עמדה אחרת, שעלי-פה חשיבות הטקסט, המוצאת לה, אומנם, תמיד סימוכין מצד הביקורת האמיתית, מנצחת בסופר-ש"דבר כל המולה של "חסי" ציבור. עמדת זו לגבי חשיבותו האובייקטיבית של טקסט אף נובעת מהרגשתי את מעמדן ה אובייקטיבי של יצירות כנגד הרלאטיוויזם לגר ניו (וראה סיפרי השיפורט האמנותי, שנסקר, בין היתר, במדורכם). מבלי לזלזל כמפעליו המועיי לים של פרי, נראה לי שמוטב לסמוך על חשיבות היצירות עצמן ולא על תיווך מולי' ופידסומו, המנחה לכבוש לעצמו את מרכז הבמה. צר לי, כאמור, שעמדת זו, אשר נבטאה ברבי-השיח האמור, וכתה, אגב, לדיווח בעיתונים אחרים, טושטשה בשתי הכתבות על אודות ועידת ה סופרים שפורסמו אצלכם.

הפולמוס הזה נגר עריצותם של עורכי סדרות והתקנת נקודת הכובד ל"promotion" נעשה אפילו אקטואלי בשבועות האחרונים, לקראת שבוע הספר. דומה כי בעורכי הסדרות הללו (מזמורה-ביתן" ועד "הסיפריה") והעיתונאים המ ראיניים אותם, נכנסה איוו רוח תזוית קרחתנית ומרכבת יחסי-הציבור דוהרת קרימה כשהדיון ה ממש י יצירות עצמן מושאו לחלוטין מאחור. גבריאל מוזק

תיקון טעות

ברשימתנו "גורלו המר של משורר רואה שחורות" (העולם הזה 2596) נפלה טעות. דבריו של מנחם פרי ביחס להיקף הביקורת שנכתבה על דויד פוגל עד מחצית שנות החמישים מתייחסים לבני קורת השירה בלבד ואינם כוללים את ביקורת הפרוזה ודיברי הספדים. ואלה דיברי פרי אלני בדיוקם: עד מאמרך (אם לא לכלול הספדים) נכתבו על שיריו (של פוגל) לא יותר מ-10 עמודים נטו."